

значення пенсій за вислугу років, а для досліджуваної категорії працівників виділити окремий підрозділ в якому визначити єдині умови призначення пенсій, зокрема, уніфікувати обчислення та зарахування спеціального стажу (вслуги років); також доцільно при обчисленні услуги років для будь-якої із визначених нами категорій враховувати роботу на посадах інших трьох категорій.

На нашу думку, існує реальна можливість для працівників цієї галузі встановити «гнучкий пенсійний вік» і тим самим надати можливість вийти на пенсію за вислугу років тільки за наявності достатнього спеціального стажу, незалежно від віку.

Зіноватна І. В.,
канд. юрид. наук, асист. кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПЕНСІЙНИЙ ВІК ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН З ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Згідно з Конституцією України держава забезпечує соціальну спрямованість економіки, що є основою для реалізації соціальних прав громадян, зокрема на соціальний захист та достатній життєвий рівень. Проголошення України соціальною державою передбачає забезпечення соціального захисту непрацездатних осіб, до найбільш численної категорії яких належать пенсіонери.

Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» були внесені зміни до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», якими передбачено поступове збільшення пенсійного віку для жінок до 60 років. Такий непопулярний захід викликав бурхливе обговорення як у наукових колах, так і серед громадськості.

Вказані зміни до чинного законодавство були обумовлені тим, що вікова різниця у виході на пенсію чоловіків і жінок створює менш вигідне пенсійне накопичення для жінок. В умовах солідарної системи пенсійного забезпечення це протиріччя частково нейтралізувалося «зрівняльним підходом». Однак розміри страхового і накопичувальних фондів у новій пенсійній системі безпосередньо залежать від тривалості страхового стажу і розміру заробітної плати. Таким чином, жінки-пенсіонери могли опинитися у нерівних умовах порівняно з пенсіонерами-чоловіками, якщо не передбачи-

ти механізмів виправлення цієї потенційно конфліктної ситуації, не стимулювати більш пізній вихід жінок на пенсію та не впроваджувати гнучкі умови зайнятості людей пенсійного віку в проєкті нового Трудового кодексу.

Безумовно, слушною є думка С. М. Прилипка з цього приводу, який зазначає, що за умовами цієї системи чоловіки й жінки сплачують однакові обов'язкові страхові внески й отримують однакові пенсії, виражені у відсотковому відношенні від заробітної плати. Однак пенсії жінок у більшості випадків нижчі в абсолютному вираженні, оскільки вони отримують нижчу заробітну плату при коротшому страховому стажі, а пенсії отримують протягом більш тривалого періоду.

Відмінності в розмірах самих пенсій у чоловіків і жінок будуть ще більшими, ніж їх пенсійні накопичення, якщо за новою пенсійною системою їх розрахунок почне здійснюватися з урахуванням очікуваної тривалості життя. Але, стосовно пенсійного страхування більш важливим є інший показник – залишкова тривалість життя після віку виходу на пенсію. При здійсненні розрахунків розміру пенсій, накопичені пенсійні кошти будуть розподілятися відповідно до цього показника. Це означає, що великі за розміром пенсійні накопичення чоловіків будуть ділитися на меншу кількість років, а менші за розміром накопичення жінок – на більшу кількість років. У результаті розмір пенсії жінки, яка вийшла на пенсію у віці 55 років, буде складати тільки 20% розміру пенсії чоловіка. Але, якщо жінка вийде на пенсію у 60 років, це збільшить розмір її пенсії на 31-38% в залежності від рівня її освіти і кількості дітей.

У зв'язку з цим варто звернути увагу на ч. 3 ст. 22 Конституції: «При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». Конституцією України закріплено право громадян на соціальний захист у разі старості (ч. 1 ст. 46), а не з досягненням пенсійного віку. За своїм змістом ці поняття нетотожні. Так, старість – це природний стан організму, обумовлений його фізіологічним, біологічним, психологічним розвитком, а пенсійний вік – це встановлений законодавством соціальний ризик, з яким держава пов'язує виникнення права особи на пенсію. Як слушно зазначає М. М. Клемпарський, вік припинення трудової діяльності є індивідуальним і не завжди пов'язаний із законодавчо встановленим пенсійним віком як підставою виникнення права на пенсію. Це означає, що положення Основного Закону не пов'язує виникнення

права на пенсію у чоловіків та жінок безпосередньо з досягненням певного віку.

Проблему співвідношення конституційних норм та основних положень реформи пенсійної системи, на думку С. М. Сивак, можна вирішити шляхом відмови від поняття «пенсійний вік» при визначенні права особи на трудову пенсію і використовувати його як підставу, що дає право особи на соціальну пенсію, а як основний юридичний факт, що обумовлює право особи на трудову пенсію, використовувати лише страховий стаж. Але вказаний підхід вважаємо не зовсім обґрунтованим, адже право на пенсійне забезпечення повинно наставати за наявністю двох обов'язкових умов – юридичних фактів: досягнення пенсійного віку та страхового стажу певної тривалості. Відмова від пенсійного віку, як юридичного факту, при призначенні трудової пенсії може призвести до плутанини та безладдя, адже визначальним галузевим принципом права соціального забезпечення вважається єдність і диференціація правового регулювання. Зокрема це стосується осіб, які працюють на посадах, що дають право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах або за вислугу років.

З огляду на вищевикладене, ефективність таких нововведень має бути підкріплена створенням належних умов для реалізації права на працю громадян, які не досягли пенсійного віку. На наш погляд, незважаючи на доцільність підвищення пенсійного віку для жінок, шляхи вирішення проблеми дефіциту Пенсійного фонду в першу чергу треба шукати не у збільшенні пенсійного віку, а у ліквідації безробіття, створенні нових робочих місць для забезпечення роботою особливо молоді, у забезпеченні гідної заробітної плати, зменшенні податкових навантажень на заробітну плату тощо.

Шумило М. М.,

канд. юрид. наук, старший наук. співробітник
відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права

Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

МОМЕНТ ВИНИКНЕННЯ ПЕНСІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Момент виникнення правовідносин є ключовим питанням вчення про правовідносини, оскільки момент їх виникнення є надзвичайно важливим як в теорії, так і на практиці. Перш ніж